

Én meg menni kényszerülök
át a Falon
(amely fölött az idő, csak úgy – eljár),
foghíjas, gazos telkek
– gyerekek Grund Hotelja – mellett,
szóval mint Pestről Budára.

Kocsis Zoltán

MAGYARLONDON

Tudom, sokan irigyelnek bennünket, utazó művészeket; ki ezért, ki azért. Míg régebben – a világútlevel bevezetése előtt – viszonylag szabad határátlépési lehetőségeink miatt nézett ránk furcsa szemmel honfitársaink többsége, ma már inkább csak a „siker, pénz, csillogás” asszociációi váltanak ki némi idegenkedést. Hogy ez utóbbi mennyire téves, arról leghitelesebben talán egy pályakezdő tudna írni, felidézve mindazt a nehézséget, megpróbáltatást, sőt megaláztatást, amivel óhatatlannul szembe kell néznie, ha mégoly tehetséges is. De néha bizony megesis karrierjük delén lévő művészekkel is, hogy olyasmit vállalnak, ami ellen – legalábbis kezdetben – testük-lelkük berzenkedik.

A pontosan tizenegy napig tartó svájci–angol turné – a szerződéseket természetesen akkor írtam alá, amikor senki még álmodni sem mert a politikai életünkben bekövetkező változások üteméről – számomra nem kevesebb, mint hét fellépést jelent, amelyek közül öt megfelel az Országos Filharmónia azóta megszünt besorolása szerinti A kategóriának (zenekari kíséretes versenymű előadása, önálló hangszeres szólóest), míg a további kettő a C kategóriás szereplés (zongorakíséret komoly műfajban, hangszeres közreműködés) ismérveit meríti ki. Ez alkalommal a C kategória összehasonlíthatatlanul nehezebb – és izgalmasabb. Kurtág György műveiről van szó ugyanis. Volt mestercemnek egy egész fesztivál megrendezésével róják le hódolatukat angliai tisztelői. Az öt hangversenyből álló sorozat október 30-tól november 5-ig tart, egy ősbemutató és három szigetországi bemutató mellett további tizenkét Kurtág-kompozíció kerül műsorra. Ez utóbbiak – a legtöbbször többször – elhangzottak már az Egyesült Királyságban; errefelé kétségtelenül Kurtág a legtöbbet játszott magyar zeneszerző. A hangversenyciklus egyébként egy másik, hasonlíthatatlanul nagyobb rendezvény része, amelynek számunkra kissé furcsa címe – *MAGYAROK Britain salutes Hungary* – mögött a nagynevű patrónusok és névtelen szervezők valójában nemes, hazánkat lehető legelőnyösebb oldalairól bemutatni kívánó szándéka rejlik. Lesznek itt bőségesen kulturális és társadalmi események, megjelenik Rubik Ernő, jönnek a Polgár lányok, képviselteti magát a magyar gasztronómia és így tovább. A megnyitón a Budapesti Fesztiválzenekar játszik a Barbican Hallban (amely az egész ünnepségsorozat fő helyszíne). Mind ezt, mind a megelőző két svájci hangversenyt a szo-

kottnál is nagyobb izgalommal várom, nem utolsósorban azért, mert kíváncsi vagyok, fog-e lényegesen különbözni a Magyar Köztársaság polgárának kijáró fogadtatás a korábbiaktól.

Pedig a dolog nem indul túl biztatóan. Barátom, Raymond a fesztivál alatt nem lesz Londonban, s noha kicsit messze lakik a központtól, felbecsülhetetlen előnyt biztosítana, hogy használhatnám a zongoráit. Mert bizony gyakorlási lehetőséget általában nem biztosítanak, ezt a kényes kérdést szeretik valahogy megkerülni a szervezők. Megegett már, hogy hangszerhasználatért fizetnem kellett (Hollandiában), de előfordult az is, hogy hiába várt felhangolt zongora a szállodaszobában (Japán): a vendégek tiltakozása megghiúsított minden, gyakorlásra irányuló kísérletet. Egyszóval most valószínűleg meg kell elégednem az otthon gyűjtött tartalékkal. Ezért az utolsó napokban kettőzött erővel dolgozom, próba próbát követ, sőt a Fesztiválzenekarral kétszer – Veszprémben és a Fővárosi Operett Színházban – eljátsszuk a londoni műsort is, minthogy az különbözik a svájci programtól. A koncertek a körülményekhez képest jól sikerülnek, a zenekar tele energiával s a küszöbönálló utazás felett érzett örömmel.

*

Egyelőre azonban még itthon vagyunk. Elutazásunk előtti napon történik velem a buszmegállóban a következő eset.

Várom a 7-esre, közben észreveszem, hogy egy idősebb, ám feltűnően jól ápolt asszonyság fixíroz. Frissen nyírva most jövök a borbélytól, sapka és ballonkabát van rajtam, teljes biztonságban érzem az inkognitómat. Amikor közelebb megyek a járdaszélhez, hogy megnézzem, jön-e már a busz, a hölgy – mintegy saját magának – elrebeci: Kocsis Zoltán...

Ránézek, alig észrevehetően talán még bólintok is: tudomásul vettem.

– Kocsis Zoltánra hasonlít – mondja most már félreérthetetlenül nekem adreshálva.

Ismét bólintok.

– Tudja, ki az?

Most szólalok meg először, bár nem azt mondom, amit szeretnék:

– Igen, hogyné.

– No, maga rá hasonlít – szögezi le, s egy pillanattal később: – Csak ő sokkal magasabb.

Hm.

– Igen, magasabb – erősíti meg –, és már nem valami fiatal.

Ámulatom a tetőfokára hág, szívesen megtudnék magamról egyebet is, de jön a busz, a nénit elsodorják, többet nem látom. Tulajdonképpen igaza van. Sokkal idősebb vagyok magamnál. Minden csontomban érzem a földünkön töltött harminchétt és fél évetet.

Október 22.

Felkelés után a szokásos: reggeli, a tegnap elfelejtett holmik bepakolása. A repülőtérre korán kiérek, nem is csoda: vasárnap van. Másfél óra semmittevés, pedig a gép pontosan indul. Bizonyára ismét – mint annyiszor – túlszervezés történt. Unalmamban veszek néhány újságot, köztük a *Beszélő* próbaszámát, amely szinte pillanatok alatt elfogy a standról. Végigolvasása sem oltja ki a régi, stencilezett számok

iránti nosztalgiámat, pedig a szerkesztői munka kiváló, a tipográfia szokatlan, de érdekes.

Zürichig a légi út kellemes, érkezésünkkor igazi májusi időjárás fogad. A bennszü-
ltek szerint évtizedek óta nem volt erre példa október végén. Az már kevésbé szív-
derítő, hogy ebédről szó sem lehet, majdhogynem egyenesen a reptérről kell a Ton-
halléba menni a KÉKSZAKÁLLÚ próbájára. Minden rendben megy, az énekesek – Ta-
kács Tamara és Polgár László – nagyon készségesek, a zenekar egy csöppet fáradt.
Este végre vacsora, utána véget nem érő esztétizálás Fischer Ivánnal Bartók operá-
járól.

Október 23.

Hetek óta nem aludtam ennyit. Reméltem, hogy lesz egy szabad délelőttöm, de rö-
gön reggeli után befut egy stuttgarti videoproducer, aki kizárólag ezért a beszélgeté-
sért autózott ide. Muszáj vele legalább egy órát tárgyalnom. Miután cipőt kellene ven-
nem, alig várom, hogy véget érjen a dolog.

*

A cipővásárlás sikerült, a délutáni alvás annál kevésbé. Nem lehet persze előre bizto-
san tudni, hogy ez végső soron káros-e. Talán jobb, ha az ember fizikailag fáradt, de ké-
pes a koncentrációra, „ott tud lenni”, mint ha kipihent ugyan, de nem teljesen ura
önmagának. Egy-egy kitűnően sikerült délutáni szieszta után bizony megesett, hogy
este a koncerten nagyon rosszul játszottam. A próbáig tehát – jobb híján – tévézek. A
hotelban tizenhét csatorna közül választhatok, ebből a RAI (az olasz 1-es program)
által, a lazacok életéről készített ismeretterjesztő film tűnik aránylag a legérdekesebb-
nek. Arra azért van idő – ha máshol nem, a fürdőkádban –, hogy elgondolkozzam az
elmúlt napok otthoni eseményein. Pető Iván megfontolt szavai és Király Zoltán han-
dabandázása (maig sem értem, kik lehetnek az SZDSZ „szélsőséges elemei”) járnak
a fejemben. Meg a nyilas röpirat. Meg az eltűnt robbanógyutacsok. Vajon az esti kö-
zönségből hányan fogják tudni, hogy ez a mai nap nekünk, magyaroknak mit jelent?

Villámgyors öltözködés, az elmaradhatatlan körömvágás és rohanás le a buszhoz.

*

Ma este három emberré kell lennem. Liszt ESZ-DÚR ZONGORAVESENY-én kívül el kell
ugyanis játszanom a KÉKSZAKÁLLÚ cseleszta- ill. orgonaszólamát is. Azok számára,
akik ezt nem érezhetik, el kell mondani, hogy ilyesmi a bennfentesek körében egyen-
lő az illető leírásával. Komoly szólista – titokban bármennyire kedvére volna is – so-
ha nem vállalhat szigorú értelemben vett zenekari szólamot anélkül, hogy ne csor-
bulna a tekintélye. Ezzel természetszerűleg jár sajnos együtt az is, hogy a zenekari
muzsikust viszont nemigen becsülik, általában elintézik a „csalódott” jelzővel. Az
égész egy nagy számárság: kizárólag az elüzletiesedés hozta magával az „image” ilyen
mérvű fontosságát; hovatovább azt szinte vigyázzállásban kell az arra kiválasztottnak
éjjel-nappal őriznie. Ebbe semmiféle, úgymond „megalázó” vagy legalábbis megkér-
dőjelezhető momentum nem illik bele: a művész lehet leprás, narkós, AIDS-es, nem
baj; de „méltatlan feladatokat” ne vállaljon.

Az akusztikai próba eredménye gyászos. A Tonhalle közönség nélkül visszhangzik,
mint egy uszoda. Csak egy pillantást vehetek a zongorára, máris tolják kifelé, kez-
dődik a hangverseny. Fischer Iván – szokása szerint – csak a legutolsó pillanatban húz-

za fel a frakkot. Próbálok a MAROSSZÉKI TÁNCOK alatt gyakorolni a művészsobában, de érzem, hogy ezzel nem lehet pótolni egy nap – sőt most már kettő – kiesést. Színpadra lépés előtt a szokásos toj-toj, bemegyünk. A Tonhalle dugig tele, igazi koncerthangulat. A zongora egy perc után lehangolódik, de nemcsak ez zavar. Valahogy nem lehet rajta igazi nagy fortét kihozni. Mire ezt tudatosítom, máris túl sok energiát elhasználtam felesleges erőlködésekkel. A végére teljesen lemerevszem. A közönség valahol megérzi ezt, a siker nem kirobbanó. A szünetben a zenekari tagok s régi barátaim, ismerőseim – köztük olyanok, akiket huszonöt éve nem láttam – őszintének tetsző gratulációiból nem tudom kihámozni, vajon ők is észrevették-e. A KÉKSZAKÁLLÚ megrendítően szép, kiderül, hogy egyáltalán nem volt haszontalan a próba. Némileg zavaró, amikor a közönség – a szövegkönyv hangos lapozásával – aktívan részt vesz az előadásban, de túltesszük magunkat rajta. Fischer Iván kotta nélkül dirigál, közben súgja a szöveget az énekeseknek, én sikeresen csúszkállok ide-oda a cseleszta és az orgona között. A végén tomboló siker. Hazaérve a szállodába ismét felülkerekedik bennem a gyakorlás elmulasztása feletti rossz érzés, nehezen is alszom el.

Október 24.

Utálom ezeket a kora reggeli csomagolásokat. Ha csak tehetem, előző este már elkészülök. Sajnos tegnap erre nem volt mód, túl későn kerültünk ágyba. Lausanne-ig a buszozás kényelmes, érkezéskor még ebédelni, sőt utána valamelyes pihenésre is marad idő. A terem száraz, a zongora jobb, a cseleszta és az orgona rosszabbak, mint tegnap. A hangverseny viszont sokkal magasabb színvonalú; hiába, a pódiumon szerzett tapasztalatokat semmi sem pótolhatja. Egy váratlan esemény mégiscsak történik: a második rész alatt Polgár Lacinak a művészsobában hagyott tárcájából úgy eltűnik az impresszárió által délután kifizetett előleg – négyszázötven svájci frank –, mintha soha ott sem lett volna. A zenekar minden tagja gyanún felül áll, a KÉKSZAKÁLLÚ-ban – hatalmas együttes – valamennyien játszunk. Az egyetlen számba jöhető tettes helybéli. Laci elegánsan viselkedik, nem csinál botrányt, még a zenekar tagjaival is csak másnap közli a történeteket. Elgondolkozom a közel- és távolabbi múlt hasonló eseményein, amikor történetesen mi, magyarok voltunk sárosak. Ha csak tehettem, milyen kéjes élvezettel csámcsogott akkor rajtunk a nyugati sajtó! Mi most – bizonyíték híján – csak a gyanúperrel élhetünk, hogy ezek szerint becstelen emberek még a tisztes közép-nyugat-európai polgárok között is előfordulhatnak.

Október 25.

Ébresztő fél hétkor, villámgyors reggeli után busszal Genfig, majd repülés Londonba. A gépen hallom, hogy tegnap este Tamarától is ellopták a pénzét. Sajnos Gatwick-ra érkezünk, ez a repülőtér jóval messzebb van a városközponttól, mint a légi utasok által jól ismert Heathrow; az utóbbi azonban nem volt hajlandó fogadni a MALÉV különgépét. De úgy látszik, a társaságnak már meg sem kottyán két újabb óra buszozás, frissen érkezünk a szállodába. Leírhatatlan a különbség akár egy másodrangú svájci hotel és a Royal Scot között. Hogy a szoba icurka-picurka, hogy a frissen tisztított padlószőnyeg szinte kibírhatatlan bűzt áraszt, még csak megszoknám valahogy, de a keverő csaptelep hiánya európai, vagy ahogy itt mondják, a kontinensről jött ember számára elviselhetetlen. Pihenésre gondolni sem lehet, máris megyünk próbálni. Eleinte megzavarja a kedélyeket egy eltűnt bőgő – ez veszteséglistánkon már

a harmadik tétel –, de a lényeg az, hogy a Barbican Hall szép és – ami ennél jóval fontosabb – nagyszerűen szól. A környezet igazán inspiráló.

A hangverseny a kenti hercegi pár, sok magyarbarát arisztokrata és Pozsgay Imre – a fesztivál védnöke – jelenlétében zajlik. A himnuszokat a zenekar felállva (gondoljuk el: a csellisták is állnak!) játssza végig. A MAROSSZÉKI-t megint nem hallom, végre gyakorolhatok egy kicsit. Amikor belépek a színpadra, a notabilitásokat nem látom, ebben a pillanatban nem is igazán érdekel, itt vannak-e egyáltalán. A zongora kitűnő, a bal pedál ugyan egy kicsit mélyebbre megy a kelleténél, és nazálissá teszi a hangot, de nem zavar túlságosan, mert egész idő alatt érzem: értik, amit csinálók. (A versenymű vége felé eszembe jut, hogy Londonban ezt a darabot most játszom harmadszor. Első ízben a Royal Philharmonic Orchestrával adtam elő pontosan tizenhat éve, a kiváló – azóta elhunyt – francia karmester, Jean Martinon vezényletével, aki a főpróbáról való *egyperces* késése miatt úgy megorrolt, hogy többé nem állt szóba velem, sem a koncerten, sem utána. Ez szerencsére nem akadályozott abban, hogy észrevegyem ennek a Magyarországon is sikerrel vendégszerepelt muzikusnak tagadhatatlan kvalitásait; Paul Dukas C-DÚR SZIMFÓNIA-jának ugyanezen a hangversenyen elhangzott tolmácsolására mindig emlékezni fogok.)

A siker óriási, aztán hirtelen abbamarad a taps, mintha elvágta volna: felállt a hercegi pár, kivonultak, ilyenkor mindenkinek illik legalábbis úgy tennie, mintha sürgős dolga volna odakint. A szünetben a szokásos szerkli, gratulációk. A második rész egyetlen műsorszámát, Bartók CONCERTÓ-ját a nézőtér bal széléről hallgatom. Kicsit könnyednek, jobban mondva túlolajozottnak érzem az előadást, nincs nehézkesség ott sem, ahol esetleg szükség lenne rá, minden „bejön”. Lehet, hogy ezek kizárólag nekem szűrnak szemet, illetve fület, de megeshet, hogy egyszerűen eltűnt – mint felesleges faktor – az izgalom, lévén, hogy fáradtan csak a leglényegesebb dolgokra lehet koncentrálni. Az ELÉGIA gyönyörű. Kíváncsi lennék, képes lett volna-e a zenekar ezt ilyen szépen játszani a KÉKSZAKÁLLÚ előadásai nélkül (Bartók ebben a tételben saját bevallása szerint is operájából merít reminiscenciákat). A végén tomboló siker, amit az együttes Brahms VI. MAGYAR TÁNC-ának fergeteges előadásával hálál meg. Koncert után rövid találkozás a magas vendégekkel, mindenki kedves, egyszerű, senki sem fölényes. A díszvacsorára már nem megyek el: nagyon megfájdult a fejem, és hát hullafáradt vagyok.

Október 26.

Zuhog az eső, igazi londoni időjárás. Áldom az eszemet, hogy sapkát is hoztam, mert már korán reggel el kell mennem, szállodát cserélek. Délben visszajövök, hogy elbúcsúzzam a BFZ-tól, majd rohanás a Maida Vale stúdióba, a BBC-zenekar főhadiszállására. Eötvös Péter kiválóan dirigál, friss, mint mindig, az együttes viszont olyan fásultan és rosszul játszik, mintha több hónapos távol-keleti turnéről érkezett volna. Pedig Bartók II. ZONGORAVERSENY-ét minden évadban előadják itt jó néhányszor. A hangverseny, amelyre próbálunk, hivatalosan nem része ugyan a magyar fesztiválnak, gyakorlatilag azonban igen. Az I. tételre nem marad időnk, majd a főpróbán. Helyette beszélgetés hármásban, Eötvössel és Dékány Bélával, a több mint harminc éve Londonban élő kitűnő koncertmesterrel. Egy perc után a politikára terelődik a szó, nagyon izgalmas, ahogy – háromféle rezidensek lévén – háromféleképpen látjuk a magyarországi állapotokat.

Kicsit rosszkedvűen megyek vissza a szállodába. Lehangel, hogy a zenekarokkal

már Londonban, a muzsikások egykori paradicsomában is bajok vannak. Még a pompás kínai vacsora sem feledteti rossz érzéseimet.

Október 27.

Az idő most már valószínűleg ilyen marad, hideg van, kezdem vékonynak érezni a ballonkabátot. Reggel Kurtágékkal – akik a fesztivál kezdete óta itt vannak – megyek át a Guildhallba, ahol egész nap a ...QUASI UNA FANTASIA...-t, Kurtág ún. „kis zongoraversenyét” fogjuk próbálni. A mű hangszerösszeállítása messze esik a szokványostól: többek között öt szájharmonika is szerepel benne! Megszólaltatása fáradságos munkát és igen nagy koncentrációt vagy pontosabban hitet igényel. Az ajánlás Eötvös Péternek – és nekem – szól, logikus lenne, hogy ő is dirigáljon. A karmesteri pulton ezzel szemben Sian Edwardst (nő!) pillantjuk meg. Késéssel kezdünk: úgy látszik, a híres angol pontosság a múlté. De a fegyelem sem éppen a legtokéletesebb, a London Sinfonietta nehezen rázódik össze. Pedig egykoron milyen nagyszerű volt ez a csapat! Miután az idő ugyancsak szűkre szabott, igényeinket jócskán alább kell adnunk. Az ebédszünetben egy általam azelőtt soha nem látott emberke, bizonyára valami szervezőféle, Kovács úrként mutat be egy másik ismeretlenné. Kurtágék már is helyesbítenenek, de intek a szememmel, hogy ne tegyék. Ma már derűsen tudom elviselni az ilyesmit – régebben hasonló esetekben majd megütött a guta –, akár rosszindulat, butaság vagy egyszerűen tájékozatlanság az ok. A délutáni próba már a kutyáké: másfél órával előbb be kell fejezni a tervezettnél, két ütős távozás miatt. Kár, mert most tele van diákokkal a terem – a Guildhall tulajdonképpen egy zeneiskola –, közben a darab frissen megjelent partitúrája. Kurtág vigaszdíjként előadást rögtönöz nekik – bár látom, hogy ő is ideges –, én meg felmegyek az emeletre gyakorolni, rám fér. A teremben elég hideg van, ám az agyonjátszott, de mégis minőségi hangszer kellemes emlékeket ébreszt bennem régi, éjszakába nyúló gyakorlásaimról a Zeneakadémián. Két órát maradok. A szállodába visszatérve rövid telefon-eszmeccsere Fischer Ivánnal – aki londoni lakos – a tegnapelőtti koncert sajtófogadtatásáról. Túlnyomórészt felsőfokban írnak a lapok, egyedül a *Daily Telegraph* nevezi „arid”-nek, vérszegénynek a játékomat (érdekes, ugyanez az újság 1973-ban ugyanezt a művet recenzeálva, ki nem fogyott a dicsőítő jelzőkből – szinte lehetetlen, hogy azóta ennyit romlottam volna). Este bekapcsolom a tévét, Pozsgay, ma látom őt a képernyőn hetedszer, mióta itt vagyok. Itt még mindig hihetetlennek tartják, hogy odahaza kiáltották a köztársaságot.

Október 28.

Reggel főpróba a BBC-zenekarral a Royal Festival Hallban. Valószínűleg ez az egyetlen jelentősebb nyugati koncertterem, ahol oroszul is ki van írva minden. Furcsa a világnak ezen a táján cirill betűket látni, de hát szovjet művészek igen gyakran megfordulnak itt, s különben is, az angolok előzékenysége mindenre kiterjed. Azaz-hogy mégsem egészen: a számomra kirendelt öltöző ajtaján nevem újabb változata (KOVISIS) fogad. A próbára ez esetben a „próbálkozás” szó jobban illenék, mivel érdemi munkáról – az idő rövidsége miatt – szó sem lehet. A zenekar viselkedése minősíthetetlen: Eötvös Pétert olyan hangnemben oktatja ki az egyik klarinétos, hogy nem is értem, miért nem távozik. Én semmiért, még égbekiáltó hibákért sem szólok, csak azt várom, hogy túl legyünk már az egészen. Délután pihenés, tévézés (Pozsgay megint szerepel), telefonálgatás. A hangversenyre földalattival megyek, csakis

így van garanciám, hogy egyáltalán odaérek. Kottát csak illendőségből viszek magammal, tudom, hogy bele se fogok nézni. Rutinszerű előadásoknál ez csak zavart okozhat. Közvetlenül a koncert előtt közlik, hogy kb. egyharmad ház van. Nem csoda: a BBC gyenge zenekar hírében áll. Elkezdődik a zongoraverseny, másodpercek alatt kiderül, hogy ami nekem fontos, az együttesnek még itt, a pódiumon sem. Nem is hallok igazán, olyan falmellékien kísérnek. Közben utálok magamat meg a világot, folyton úgy érzem, mintha hamis pénzzel akarnék fizetni. Péter hősieesen küzd, de bárcsak itt volna a Fesztiválzenekar! A szünetben sokan bejönnek, de mondhatnak akármit, érzem, hogy ez az előadás többet ártott Bartóknak, a zenének, nekem, mint amennyit használni tudott volna száz jó. Ezzel az együttessel mindenesetre ez volt a búcsúkoncertem: good-bye, BBC!

Október 29.

Vasárnap van, mégis aszfaltfúró hangjára ébredek korán reggel. Itt ma éjjel lépett életbe a téli időszámítás (nyertünk egy órát), és az esőt is fölváltotta a szél; majd elsodor, amikor kiszaladok újságot venni. Most van alkalmam először szemügyre venni a városnak ezt a részét. Tudom, hogy illene egy kicsit írnom Londonról, de ez a világ valahogy idegen tőlem, averzióm legyőzhetetlen. Sehogyan sem bírok megbarátkozni a kövekkel, a lehangoló tűzfalakkal, amelyek számomra nem a történelem, hanem az avultság levegőjét árasztják. Tévedés ne essék: mint a múlttal szükségszerűen szerves kapcsolatban lévő embernek, nem a szépen megöregedett épületek, hidak, falak – amelyek pl. annyira jellemzőek az angol *vidékre* – ellen van kifogásom, hanem a vacak, lebontásra régen megérett, eltakarításra váró limlomok tömkelege zavar. Világbirodalom ide, hagyomány oda, csúnya város London, menthetetlenül csúnya; ezen még az sem segít, hogy itt valóban mindent, de mindent megtalál az ember. Kényelmetlen és lehangoló lehet talán még a Buckingham Palace intérieurje is. S bár jól beszélem a nyelvet, nem vagyok képes igazán követni a gondolkodás vargabetűit, naivan és értetlenül állok szemben az „understatement”-ekkel, a fitymáló magatartással, fontoskodásuk lényegtelen dolgokon mosolyra késztet, szomorúan csodálkozom az újonnan feltűnt arrogancián. Az emberek morális tartása a Thatcher-kabinet drákói intézkedései ellenére rohamosan hanyatlik, az egykori virágzó és méltán vonzó londoni zenei élet az üzlet ördögétől megszállva csupán vegetál.

Pontosan tizenkettőkor a gyomrom jelzi, hogy még a régi időszámítás szerint működik. Lassan elérkezik az ideje, hogy a Barbican Hallba induljak: ma délután szólóhangversenyem van. A zongora természetesen más – miért is ne lenne –, mint amelyen a Fesztiválzenekarral játszottam. Gyakorlok rajta egy órát, de nagyon nehéz járású, úgy érzem, mintha ólomból lennének a tagjaim. A hangoló félvállról veszi az inkább könyörgésnek, mint utasításnak hangzó megjegyzéseimet, egyébként az egész koncert alatt a tévét bámulja. Az első rész viszonylag szépen lemegy, szeretném egyben lejátszani a hat Liszt-darabot, ám a közönségnek ellenállhatatlan tapskényszere van. Még a GYÁSZGONDOLA után is azonnal felharsan a tetszésnyilvánítás. A CSÁRDÁS MACABRE ezen a hangszeren olyan fárasztó, hogy az ellenségemnek sem kívánom ezt az érzést. Schubert hatalmas B-DÚR SZONÁTÁ-ja ezen az estén rosszul jár: a közönség unatkozik – hogy Bulgakovot idézzük. De azért minden tétel után becsületesen beletapsolnak – emlékeztetőül: Londonban, a világ zenei fővárosában vagyunk! –, s a SCHERZÓ-t követően is csak azért nem, mert rögtön, „attacca” kezdem a zárótételt. A végén viszont aránylag elég korán abbamarad az ováció. Alig állok a lábamon, men-

nék is ágyba azonnal; egy régi tanítványom alig tud rávenni, hogy tartsak velük vascsorázni.

Október 30.

Reggel géperejű bérkocsival megyünk az Almeida színházba, amely kicsi, mocskos és bűdös, Kurtágék mégis lelkesednek. A helyszín ugyanis tökéletesen megfelelő a QUASI... előadására. Az együttes gyalázatosan viselkedik és – ami elszomorító – játszik, nemcsak ebben a műben, de a többiben is. Ha a BBC-koncertről a Fesztiválzenekart hiányoltam, ezúttal Eötvös Péter kellene ide, az egyetlen, aki ráncba tudná szedni ezt a hordát. Mihelyst egy pillanatra le kell állniuk, csevegnek, fecserésznek, többen újságot olvasnak. Egy órakor az egész társaság, mintha rugóra járna, felpatlan: vége a próbaidőnek. Játszani egy hangot sem hajlandók többet, viszont ott maradnak, úgy kell kiebrudalni őket, mert mi természetesen szeretnénk tovább dolgozni. Délután bemegyek a városba kottát vásárolni, de a két legjobb bolt megszűnt, a harmadik elköltözött. Kénytelen vagyok az egészet holnapra, utolsó londoni napomra halasztani.

Este gyalog megyek a koncertre. Érdekes, mintha rövidebb lenne, mint a délelőtti taxizás. A színház zsúfolásig tele. A TRUSZOVÁ-t az első sorból hallgatom, valahogy átvergődnek rajta, de a szünetben senki sem boldog. A második félidő azután kárpótlást nyújt. A NYOLC ZONGORADARAB – annak ellenére, hogy nem gyakoroltam – sikerül, a HÁROM RÉGI FELIRAT már igen nagy hatást kelt. A JÓZSEF ATTILA-TÖREDÉKEK-ben Csengery színészi alakításával is remekel (hátról hallgatva nem tudom megállapítani, hogy a hevenyészett fordítás alapján tudja-e követni, aki nem ért magyarul). A QUASI... bonyolultságához képest eléggé jól megszólal, bár sok hibával. Sebaj, megismételjük. Kurtág homlokáról ekkorra már eltűnnek a ráncok, tud örülni a sikernek. Ha nem is egészen úgy, mint tavaly Berlinben és Bécsben, érzik az emberek, hogy valami rendkívülivel találkoztak. Kezdetnek nem rossz.

Október 31.

A mai hangverseny színhelye a St. Giles Crippelgate templom. Ha lehet, ez a koncert még fontosabb, mint a tegnapi: ma van ugyanis a londoni Kurtág-fesztivál egyetlen ősbemutatója. A Dalos Rimma verseire készült REQUIEM EGY BARÁTÉRT című dalciklusban ismét Csengery Adrienne a partnerem.

A Barbican épületkomplexumától közrefogott, kilencszáz éves fennállását ünneplő templomba lépve rögtön érezzük, hogy történelmi falak közt járunk. Járt ide Shakespeare, ezen a helyen esküdött örök hűséget Cromwell Oliver 1620-ban Elizabeth Bouchier-nak, itt temették el Milont (zongoraszékek bal hátsó lába a koncerten pontosan a hajdani sírhely fölött lesz), ennek a templomnak volt orgonistája Thomas Morley, akit természetesen ugyanitt helyeztek örök nyugalomra.

A hangversenyre való készülődés izgalmaiban sem felejtjük el ezeket a nevezetes dolgokat, pedig ez alkalommal a jelenkor hírességeiben sincs hiány. Eljött például Ligeti György is, aki tegnap csak operájának bemutatója miatt nem tudott ott lenni (párhuzamosan Ligeti-fesztivál is zajlik Londonban). Itt van továbbá egy sereg esztéta, kritikus, újságíró; Kurtágot sokan ostromolják, de ő elvből soha nem ad interjút. Az első szám a NYOLC ZONGORADARAB. Rosszabb a zongora, de jobban megy, mint tegnap. A kórusművekből sajnos csak foszlányokat hallok kívülről, de a Pilinszky-dalok előadásához már kinyitjuk az öltözőajtót. Egy tüneményes svájci basszista, Clau-

dio Danuser énekli őket, csaknem kifogástalan magyarsággal. A REQUIEM nem megy úgy, mint vártuk, ezért azonnal megismételjük az egész darabot. Másodszorra valamit sikerül megfogni. A közönség lelkesedése nem ismer határt. Ismét a JÓZSEF ATTILA-TÖREDÉKEK, de ez már a zárószám. Úgy érzem, Kurtágék most igazán boldogok. A magam részéről leeresztek, mint egy légtballon, a gratulációkat inkább csak hallom, mintsem értem. Sajnálom, hogy éppen most kell hazamennem, amikor az oroszánrész még hátravan.

Távozáskor a templomból kilépve magyar szó üti meg a fületem.

– Azért ő sem egy Bartók...

Hát ha más még nem is, ezt sikerült villámgyorsan eltanulnunk az angoloktól.

November 1.

Hajnalban sebtében bekapott reggeli, taxi, repülőtér. Megveszem az újságokat, csupa tudálékos maszlag, szinte semmi szeretet.

A légi út zavartalan, a gép az előre jelzett időben landol Ferihegyen. Már a buszból látom, hogy várnak. Mehet a szmoking a tisztítóba, az útlevél vízumoztatásra, én pedig mehetek egy hét múlva a badenweileri Kurtág-fesztiválra.

Gerald Larner

A NEMZET SZABADSÁGA KURTÁG GYÖRGY HELYE A MAGYAR ZENEI ÉLETBEN

Rakovszky Zsuzsa fordítása

Milyen szerencsés véletlen (ha ugyan véletlen): éppen akkor, amikor Magyarország a demokratikus átalakulásra készül, mi az ország művészeti életének egyik kiválóságát ünnepeľjük egy nagyszabású londoni fesztivál keretében. A „Magyarok” Fesztivál időzítése kétségekívül szerencsés ugyan, de éppoly kevésbé független a politikai helyzettől, mint az, hogy a szeptemberben Southhamptonban megrendezett Nemzetközi Új Zenei Hét egyik fő attrakciója a lengyel zene bemutatása volt. A háború utáni időszakban a demokrácia felé tartó politikai fejlődés és a művészetek nagykorúvá válása kéz a kézben haladt, és elválaszthatatlan volt egymástól, bármilyen visszaesések jelentkeztek is az egyik vagy a másik területen.

A Varsói Szerződésnek az a két tagállama, amely elsőként teremtette meg a demokráciát, elsőként enyhített több mint harminc évvel ezelőtt a művészetek politikai szabályozásán is, legelőször éppen a zene területén. Habozva merem csak leírni, hogy ez a tény mintha Sztálint igazolná, aki a maga totalitárius elveinek megfelelően a zenében is megpróbálta elfojtani az egyéni tehetség minden megnyilvánulását. Az azon-